

Paweł Skowroński

Uniwersytet Śląski

Wydział Nauk Społecznych

Instytut filozofii

Filozofia „Als Ob” Hansa Vaihingera

Hans Vaihinger przez długi czas widniał w Polskiej literaturze głównie jako filolog, będący komentatorem kantowskiej *Krytyki czystego rozumu*. Jego filozofia natomiast była tematem przez większość lat marginalizowanym, kończącym się zaliczeniem go do nurtu fizjologicznego lub psychologizującego, a jedyne jego dzieło przetłumaczone na język polski to *Filozofia Nietzschego* w przekładzie Kazimierza Twardowskiego wydana w 1904 roku¹. Dopiero na początku tej dekady ukazała się bodajże pierwsza monografia poświęcona wyłącznie filozofii *jak gdyby*, zatytułowana *Na granicy neokantyzmu. O filozofii Hansa Vaihingera* autorstwa Pani Agaty Janaszczyk².

Autorka książki zwraca, że filozofię komentatora krytyki czystego można ująć jako krytyczny pozytywizm, przejmując bowiem od owych nurtów: 1) ograniczenie rzeczywistości do sensualistycznego wymiaru; 2) możliwość ustalania związków i relacji między danymi zjawiskami zmysłowymi; 3) przewidywanie przyszłych zjawisk na podstawie praw naukowych; 4) akcentuje psychologiczną genezę poznania; 5) uwzględni ekonomię myślenia; 6) postawa antymetafizyczna³. Ponadto można wskazać jeszcze na inspirację pochodzącą z pragmatyzmu Wiliama Jamesa⁴ oraz z filozofii Nietzschego⁵. W efekcie wartość poznawcza wiedzy nie jest celem samym w sobie, jak to było w przypadku marburczyków, ale wiedza ma być czymś praktycznym. Z filozofii Macha czerpie on darwinizm poznawczy, wedle którego nasza nauka i nasze poznanie są tylko środkami dostosowawczym do środowiska⁶. Od tradycyjnego pozytywizmu odróżnia Vaihingera podejmowanie problemów typowych dla filozofii neokantowskiej, ale często w duchu pozytywistycznym, przyjmuje również

---

¹ Jan Vaihinger: *Filozofia Nietzschego* przeł. Kazimierz Twardowski. Lwów: nakł. Księgarni H. Altanera; Warszawa: E. Wende i Spółka; 1904.

² A. Janaszczyk: *Na granicy neokantyzmu. O filozofii Hansa Vaihingera*. słowo/obraz terytoria. Gdańsk, 2010.

³ A. Janaszczyk. *Na granicy neokantyzmu...*, s. 55.

⁴ Ciężko moim zdaniem stwierdzić czy pragmatyzm ten pochodzi od Jamesa czy od Macha, ten drugi bowiem w dyskusjach podczas spotkania w Pradze oraz w korespondencji listowej wymieniali się wzajemnie uwagami, zarówno filozoficznymi, jak i psychologicznymi.

⁵ A. Janaszczyk: *Na granicy neokantyzmu...*, s. 56.

⁶ *Ibidem*, s. 57

aprioryczne składowe w podmiocie poznawczym, ale już w sposób psychofizjologiczny i nadaje im status fikcji, ale są koniecznym schematem do tworzenia wiedzy⁷. Fikcje są irrealnymi pojęciami, które nie odpowiadają rzeczywistości, ale są skutecznymi hipotezami, których rolą jest przewidywanie zjawisk, powstają one w rezultacie poznania podmiotowego, który próbuje w nie dopasować chaos wrażeń, w którym przebywa⁸.

---

⁷ Ibidem, s. 67

⁸ Ibidem, s74-76.